

RATNE FLOTE I SAVREMENE RATNE DOKTRINE

Savremena do besmisla hipertrofirana vojna moć, koja se razvila u krilu nove industrijsko-tehnološke revolucije, nastala je kao izraz svjetske krize društvenih odnosa, sama je stalno potencirala, ali i neminovno sve više upadala u vlastitu krizu. Ta moć je dovedena do stanja kada je objektivno nemoguće da se neograničeno upotrijebi u totalnom ratu radi postizanja ekonomsko-političkih ciljeva bez katastrofalnih posljedica i za njene tvorce i protagoniste.

Međutim, jednom stvorena i zahuktana ogromna vojna sila zakonito je ispoljila tendenciju sve snažnijeg uticaja na politiku — na njenu sve veću militarizaciju, posebno kod najmoćnijih sila. Ta skoncentrisana sila, na raspolaganju vrha državne elite, sve manje želi da bude podređena i poslušna pa pod njenim uticajem, politika postaje sve agresivnija. Ona traži i usavršava metode da, bez opšteg rata, upotrijebi vojnu moć kao faktor i »argumenat« za postizanje određenih ekonomsko-političkih ciljeva.¹

Kao »normalan« pojavni oblik razrješavanja, odnosno kulminacije ispoljavanja društvenih suprotnosti, postoje i razni oblici »specijalnih ratova« radi porobljavanja naroda bez oružane agresije metodomama »tihe« ili »postepene« strategije² raznim pritiscima s pozicija

¹ »Uticaj vojnog faktora u unutrašnjoj i spoljnoj politici znatnog broja zemalja raste u zabrinjavajućim razmjerama« — iz rezolucije IX kongresa: »SKJ u borbi za ravnopravnu međunarodnu saradnju, za mir i socijalizam« — Kultura, Bgd 1969. str. 376. Naravno ima slučajeva da se ponegde nacionalni, tek afirmisani, vojni faktor ispoljava i kao progresivna politička snaga, koja je, u nedostatku drugih, nosilac borbe protiv zaostalih i polukolonijalnih društvenih struktura, ali to je pojava druge vrste i sporadičnog karaktera.

² To je sistematska infiltracija u sve oblasti društvenog života zemlje, podrivanje, razjedanje i obezvređivanje svih kohezivnih, moralno-etičkih, idejno-etičkih, idejno-političkih, duhovnih i istorijskih vrijednosti naroda i zemlje i stavljanje pod uticaj i službu stranih ciljeva na posredan i neposredan način najrafiniranijim metodama i sredstvima i na taj način onesposobljavanje za otpor dominaciji i agresiji. To je trajan, vrlo složen i suptilan front, posebno malih zemalja za očuvanje nezavisnosti, a tamo gdje je zanemaren dolazi do sudbonosnih posljedica.

sile, miješanjem u unutrašnje odnose, sve do vojnih intervencija pod vidom »pomoći« ili po »pozivu« određenih snaga radi »spasavanja mira« i sl, a, u krajnjem pribegavanjem posrednim ili neposrednim lokalnim oružanim agresijama. Oslobodilački i antikolonijalni ratovi i odbrana od svih oblika agresije neizbježna su druga strana ispoljavanja sukoba. U savremenim uslovima se nastoji izvršiti političko i ekonomsko porobljavanje drugih naroda, u prvom redu dovođenjem na vlast odgovarajućih zavisnih struktura raznim metodama, uključujući i vojnu podršku i posrednu agresiju, jer je klasično osvajanje teritorija postalo vrlo skupo i riskantno.

U idejnoj i političkoj sferi ovo prati pojava raznih političkih i vojno-političkih doktrina i odgovarajućih strategija velikih sila koje su rađene u sjenci nuklearne ravnoteže. One se prilagođavaju za razne regione radi upotrebe i vojne sile do granica rizika nuklearnog rata. Sve se ovo vrlo snažno odrazilo i na karakter i pravce savremenog razvoja oružanih snaga.

Uporedo s trkom u razvoju novih superoružja radi održavanja nuklearno-raketne ravnoteže, najmoćnije vojne sile od šezdesetih godina izuzetno forsiraju razvoj i modernizaciju svih vidova klasičnih oružanih snaga. Opšta je tendencija da ih čine dovoljno pokretljivim i fleksibilnim, kvantitativno i kvalitativno sposobnim za sve vrste »mirnodopske« upotrebe u lokalnim konfrontacijama i ratovima u svim dijelovima svijeta, gdje se sukobljavaju njihovi političko-ekonomski i strategijski interesi. Moćne ratne flote u tome zauzimaju posebno značajno mjesto zbog niza prednosti i specifičnosti koje ove snage imaju u trajnom korišćenju morskog prostora i porasta značaja mora u globalnoj strategiji velikih sila.

ULOGA RATNIH FLOTA U STRATEGIJI VELIKIH SILA

U ovom dijelu razmatranja se želi dati opšti odgovor na pitanja: kakva je uloga savremenih ratnih flota i gdje su razlozi njihovog stalnog jačanja, koje su im prednosti i mogućnosti u odnosu na druge vidove oružane sile sa stanovišta politike i strategije velikih sila novih ratnih doktrina i upotrebe u strategiji ravnoteže, odvrćanja i lokalnih ratova? U skladu s tim ratne flote svjetskih pomorskih sila³ analizirane su uslovno prema odgovarajućoj strategijskoj namjenskoj podjeli.

³ Sa stanovišta svjetske strategije tu se mogu ubrojiti samo SAD i SSSR. Po zacrtanom flotnom programu, mogućnostima finansiranja i tehnološke realizacije, kao i opštim vojno-pomorskim i političkim ambicijama, očito je da će se prednosti ovih sila u odnosu na druge neprekidno povećavati. Poznato je takođe da je u stalnom bržem relativnom porastu — kvantitativnom i kvalitativnom — sovjetska ratna flota.

Osnovne snage ratnih flota ove namjene SAD i SSSR-a čine raketno-nuklearne podmornice za strategijska nuklearna dejstva. Za račun flote nuklearnih podmornica angažovani su razni tehnički pod-sistemi za komandovanje, održavanje veza, navigacijsko obezbjeđenje (gdje spadaju i svemirski navigacijski satelitski sistemi), sistem logističke podrške, obezbjeđenje izlaska na otvorena mora, povratka u matične baze i dr.

Sastavni dio podmorničkih ratnih flota za narušavanje, odnosno posredno održavanje, nuklearne ravnoteže čine i podmornice — lovci podmornica na nuklearni pogon, specijalno građene i opremljene za borbu protiv raketno-nuklearnih podmornica. Svaka strana nastoji da u miru otkrije i prati kretanje i baziranje raketno-nuklearnih podmornica druge strane kako bi bila spremnija da im u slučaju nuklearnog sukoba nanese što jači udar. U nastojanju da se ne ostane u inferiornom položaju došlo je do obostrane ubrzane izgradnje specijalne flote protivpodmorničkih podmornica.⁴

Na osnovu proračuna i procjena svjetske nuklearne sile su izgleda došle do saznanja da je nuklearni rat neisplativ, da u njemu ne može biti pobjednika, pošto je svaka strana sposobna da uzvрати uništavajućim udarom. Strategija odvrćanja od nuklearnog rata mora da počiva na sposobnosti neprekidnog održavanja takve nuklearne ravnoteže. Trka u nuklearno-raketnom naoružavanju dovela je do uspostavljanja globalne ravnoteže, ali se ona u savremenim društvenim suprotnostima i burnom razvoju nauke i tehnike nije više mogla zaustaviti. Nastavljena je trka za narušavanje, odnosno održavanje, dostignute ravnoteže kojoj se ne može sagledati kraj.⁵ Sada i u narednom periodu težište je na izgradnji i modernizaciji raketno-nuklearne podmorničke flote.

Istina, zemaljski raketni interkontinentalni i orbitalni balistički sistemi su još uvijek izvanredno značajno sredstvo strategijske nuklearne ravnoteže i odvrćanja, a to je još djelimično i bombarder-

⁴ Prema izvorima iz zapadne štampe u perspektivnom planu izgradnje podmorničke flote SAD predviđeno je da se do osamdesetih godina izgradi 25 nuklearnih podmornica — lovaca podmornica deplasmana oko 7000 t brzine oko 40 čv. opremljenih usavršenim protivpodmorničkim raketnim sistemom »Subrok« sa nuklearnim bojevim glavama.

⁵ Koliko je to opterećenje svjedoči i činjenica da su se dvije najmoćnije sile odlučile o počinjanju pregovora oko ograničavanja strategijskog naoružavanja. Međutim, napredovanje u tim razgovorima je uslovljeno ne samo procjenom sadašnjeg odnosa snaga, nego i procjenom mogućnosti postizanja određenih prednosti u narednom periodu. Koliko je dosad poznato nije postignuta saglasnost o programu pregovora, ali je sigurno da u taj program nisu unesene i nuklearno-raketne podmornice.

ska avijacija dalekog dejstva. Međutim, evidentno je da su savremene nuklearno-raketne podmornice pokazale mnoge prednosti. One su već sada po razornoj snazi i mogućnostima višestrukog uzvraćanja udara i u programima dalje izgradnje nuklearnih snaga izbile u prvi plan.⁶

Nuklearno-raketna podmornička flota je snaga neposredne uništavajuće strategije. Pojedinačno uzeta svaka od najsavremenijih podmornica ove vrste predstavlja strategijsko sredstvo, jer je u stanju da uništava strategijske ciljeve protivnika sa određenih njemu nepoznatih pozicija na gotovo cjelokupnom njegovom kopnenom prostoru.

Za razliku od nuklearnih raketnih rampi na kopnu, koje su izložene većoj mogućnosti otkrivanja i uništavanja, podmornice su vrlo pokretljive, a osim toga njihova podvodna plovidba na ogromnim morskim i okeanskim prostorima je sa velikom vjerovatnoćom prikrivena.

Atomski pogoni im omogućavaju krstarenje na neograničeno vrijeme, a savremene konstrukcije i oprema brz manevar i plovljenje na velikim zaštitnim dubinama. Sve to čini da je vrlo teško otkriti i pratiti njihovo kretanje. Savremeni i elektronski računari obezbjeđuju podmornicama permanentno tačnu vlastitu poziciju i koordinate svih ciljeva na koje — prema ratnim planovima — u slučaju izbijanja opšteg rata treba da pošalju razarajuće nuklearne ili termonuklearne toware.

Ono što je floti nuklearno-raketnih podmornica dalo izrazitu prednost u strategiji nuklearne ravnoteže i odvrćanja — to je u prvom redu njihova daleko najveća sposobnost preživljavanja u nuklearnom ratu i mogućnost višestrukog uzvraćanja nuklearnim udarima⁷. To je praktično anuliralo prednost i značaj prvog strategij-

⁶ Prema podacima međunarodnog instituta za istraživanje mira u Stokholmu, SAD raspolazu sa 41 nuklearno-raketnom podmornicom, naoružanim sa raketama »polaris« A-2 i A-3. Na 23 najnovije P se nalaze raketa A-3 sa po tri bojeve glave svaka — sistem MRV — a na 5 starijih se ugrađuju, što znači ukupno 656 lansirnih rampi (svaka P 16), odnosno raketa koje mogu da ponese oko 1500 bojevih glava. U programu je kvalitetna modernizacija, da se za narednih 5—6 godina 28 najboljih P prenaoruža s novim raketama »posejdon« dometa preko 2500 M sa po 10 bojevih glava — sistem MIRV — što znači da bi svaka ova podmornica mogla da lansira po 16 raketa sa 160 nuklearnih bojevih glava koje se mogu usmjeravati nezavisno na pojedine ciljeve. Prema istim i drugim zapadnim izvorima SSSR će graditi godišnje 8—12 nove nuklearno-raketne P od kojih veći broj sa po takođe 16 rampi i dometom raketa od 2000 do 3000 M i već eksperimentiše sa sistemima sličnim MIRV — pa se smatra da će i po broju i opremi i ukupnoj snazi nuklearnih podmornica već do 1974/5. godine dostići SAD.

⁷ Prema procjenama stručnjaka za nuklearnu strategiju u Pentagonu, SSSR bi do 1975. g. mogao nuklearnim raketama sa podmornica ugroziti 85% industrijskog i ljudskog potencijala SAD.

skog udara, jer bi i jedna i druga strana bile totalno razorene, a irelevantno je u kojem udaru — koliko minuta ili časova kasnije ili ranije. To je jedan od bitnih faktora održavanja stvarne nuklearno-raketne ravnoteže i osnova strategije odvrćanja.

Podmornice ove vrste imaju i niz drugih prednosti i osobina u odnosu na ostala strategijska sredstva: izvanredno veliku autonomnost i mogućnost dugog ostanka i dejstava s raznih pozicija daleko od svog državnog prostora i unutar pojaseva protivničke kontrole i odbrane; mogućnost lakog usmjeravanja i koncentracije ogromne nuklearne moći na pojedine regione, kao i istovremenog udara na različite i međusobno udaljene ciljeve, uz najmanje vrijeme koje ostaje protivniku za proturaketnu odbranu, najmanje šanse za preventivni udar po njima i dr. Sve ovo objašnjava izvanredno skupu trku i grandiozne programe izgradnje i modernizacije ove ratne flote, koje u vojnim budžetima obje svjetske pomorske sile zauzimaju najistaknutiju stavku⁸.

VELIKE OKEANSKE POVRŠINSKE FLOTE KAO FAKTOR POSREDNE STRATEGIJE

U ove ratne flote ulaze veliki površinski brodovi višestruke namjene — raznih vrsta: nosači aviona i helikoptera, krstarice, razarači i fregate raznih tipova. Na ove flotne snage se u vrijeme mira pri krstarenju oslanjaju podmornice strategijske i opšte namjene (za dejstva na komunikacijama i druge zadatke). Po tonaži, posebno naoružanju, udarnoj moći i elektronskoj opremi, savremena flota je neporedivo boljih kvaliteta od flote odgovarajućih vrsta ratnih brodova neposredno poslije drugog svjetskog rata. Ona je u stalnom porastu i modernizaciji, naročito od početka prošle decenije. Isto tako je u porastu i modernizovanju i prateća logistička flota. Dalji opšti trend razvoja je: što veća opšta autonomnost i manja ovisnost o matičnim (domaćim) bazama, savremenije rakete »more-more« i »more-vazduh« — kao osnovno oružje udara i odbrane, savremeniji sistemi za borbu protiv podmornice, što veća univerzalnost, fleksibilnost i komplementarnost operativnih flotnih udarnih sastava.

Standardni, ili tzv. klasični zadaci ove flote sa stanovišta vođenja opšteg međublokovskog rata mogu se podvesti najkraće pod opšti pojam — borba za prevlast na moru radi njegovog korišćenja za operacije, prevoženja oružanih snaga i odražavanja pomorskog sa-

⁸ Potpuno bojevo opremljena najsavremenija nuklearno-raketna podmornica košta 105.110 miliona SAD dolara, ili po zvaničnom kursu, 157,5—165 milijardi st. din.

obraćaja, odnosno radi onemogućavanja ili osporavanja istog protivnika⁹. Ono što je od posebnog interesa i karakteristično za savremene doktrine svjetskih sila to je da su velike površinske ratne flote postale prvorazredni vojni faktor i sredstvo »elastične« i »posredne« vojno-političke strategije.

Površinske okeanske flote ovih sila organizirane su i obučene tako da mogu djelovati s raznovrsnim eskadrama — operativnim udarnima grupacijama, gotovo istovremeno na svim strategijski važnim morskim prostranstvima, uz brzu koncentraciju na strategijsko-političkim težištima, odnosno unutar ovih još bržu operativnu koncentraciju na strategijsko-operativnim pravcima¹⁰.

Sloboda akcije ovih flota bazira na strategijskoj nuklearnoj ravnoteži, ali su i same element i produžetak opšte ravnoteže snaga. One su u tim uslovima direktno sredstvo određene politike i manifestacija trajnog prisustva i borbe za pozicije, utjecaj i dominaciju u pojedinim dijelovima svijeta.

Karakteristična specifičnost savremenih ratnih flota jeste njihova sposobnost i pogodnost da, bolje nego ijedan drugi vid savremene vojne sile, trajno i efikasno »prate« i »podupiru« političke i ekonomske akcije i planove u svim djelovima svijeta, permanentno spremne da se brzo angažuju u raznim oblicima: demonstracijom sile i pritiscima, intervencijama i miješanjem u unutrašnje poslove drugih zemalja, oružanim i drugim angažovanjem u lokalnim sukobima. Pogodnost, fleksibilnost i prednost ratnih flota za ovakve zadatke i upotrebu ogledaju se u slijedećem:

— mogućnosti pregrupisavanja i koncentracije velikih snaga sa jednog vojišta i ratišta na druga u bilo kom dijelu svijeta u relativno kratkom periodu, korišćenjem otvorenih plovnih puteva svih mora i okeana;

— na tim flotama, koje imaju ogromnu sopstvenu ubojnu moć, mogu da baziraju i stacioniraju snažne vazduhoplovne snage i snage mornaričke desantne pješadije i specijalne diverzantske jedinice, što ih čini sposobnim za univerzalna dejstva i zadatke na moru, u vazduhu i na kopnu, uključujući i specijalne izviđačko-obavještajne zadatke i elektronska dejstva;

⁹ U ovom slučaju najvažniju ulogu u borbi na pomorskim komunikacijama imale bi opet moćne i vrlo savremene podmorničke flote ove namjene — što nije predmet ovog razmatranja.

¹⁰ U toku 1970. godine manevarske snage svih flota SSSR-a izvodile su manevar pod nazivom »Okean 1970«. To je bila suponirana velika strategijska operacija kojom se rukovalo iz jednog centra, a odvijala se istovremeno na prostorima: Atlantskog i Tihog okeana, Sjevernog, Barentovog, Baltičkog, Sredozemnog, Crnog, Filipinskog i Japanskog i Kineskog mora.

— boravak i krstarenje na svim meridijanima, u međunarodnim vodama blizu područja kriza i konflikata, blizu država koje mogu biti objekt pritiska i intervencija, odnosno ili lokalne posredne ili neposredne agresije, postalo je uobičajeno — kao rutinska praksa. To skoro da ne izaziva nikakve međunarodno-pravne i političke konflikte i komplikacije, sve dok ne dođe do direktne povrede suvereniteta nedozvoljenim ulaskom u teritorijalne vode određenih zemalja — što im sve olakšava mogućnost brze i iznenadne akcije. Boravak jakih ratnih flota i njihovih česti manevri na raznim morskim prostranstvima čini ih neprekidno spremnim da ispolje svoja dejstva — što samo po sebi ima određene političke efekte. To je svojevrsna savremena strategijsko-politička formula aktivne upotrebe ratne flote, prema onoj klasičnoj »Fleet in being«, jer s time mora da računa politika i strategija svake zemlje protiv koje ove flote mogu ispoljiti akt pritiska i sile;

— najveći dio snaga savremenih okeanskih ratnih flota gotovo je stalno strategijski i operativno razvijen u skladu sa situacijom i planovima u pojedinim regionima svijeta, što omogućava neprekidno međusobno praćenje i brzo pariranje (neutralisanje) eventualnih iznenadnih akcija druge strane. To, kao i mobilnost, neprekidna bojeva gotovost i njeno najlakše i najbrže podizanje do najvišeg stepena, takođe je izrazita osobina ovih ratnih flota;

— ratne flote sastavljene od savremenih velikih površinskih brodova dovoljno su autonomne i sposobne da bez neposredne veze s kopnom, daleko od svojih matičnih baza, mogu ostati duže vremena na zadacima. Ukoliko imaju vlastite baze, luke i aerodrome na obalama i teritorijama članica određenih vojnih paktova, ili drugih prijateljskih zemalja, utoliko im je izraženija mogućnost efikasne i dugoročne upotrebe daleko od svojih bazičnih operacijskih osnovica. Međutim, s plovećom logistikom — površinski brodovi i podmornice, snabdjevači raznih vrsta, brodovi radionice i dr. — i angažovanjem brodova trgovačke i ribarske flote (koji ribare, ili drže linije, na svim morima i okeanima) za snabdevanje ratnih flota i uz podršku ukrcane flotne avijacije, ili avijacije dalekog dejstva koja bazira na kopnu, u velikoj mjeri se rješava nedostatak baza i omogućava produžen boravak i dejstva na udaljenim vojištima¹¹;

— ratni brodovi su pravno gledano ploveći dijelovi teritorija država kojima pripadaju. Napad na njih je isto što i napad na teritorijalni integritet dotične zemlje. Praktično ratne flote pomjeraju međusobne geografske i strategijske odnose, tako reći dodirne gra-

¹¹ Veliki manevri i dugotrajna krstarenja po svim okeanima i morima američkih i sovjetskih ratnih eskadri ovo dovoljno potvrđuju.

nice, na svim morskim prostranstvima. More je u posjedu onoga ko se i sa kolikom snagom nalazi na određenom prostoru. To omogućava svjetskim pomorskim silama da paralelno interвениšu i pružaju pomoć svojim saveznicima i šticećenim režimima, odnosno da se upliću u međusobne sukobe preko trećih. Posredno ratovanje sa svojim oružjem preko trećih, bez izazivanja direktnih međusobnih konflikata i čak uz održavanje »normalnih« i pregovaračkih odnosa jedan je od fenomena ovog vremena koji se odigrava u sjeni nuklearne ravnoteže i strategije odvrtaćanja. More kao prostor i moćne ratne i trgovačke flote igraju u tome posebno značajnu ulogu¹².

Prema onome kakav se značaj daje ratnim površinskim flotama u savremenim doktrinama i globalnim strategijama svjetskih pomorskih sila, na osnovu trenda razvoja u protekloj deceniji i posebno perspektivnih programa — može se zaključiti da su potpuno demantovana predviđanja mnogih stručnjaka, kao i državnika, da je pojavom nove raketno-nuklearne ratne tehnike prošlo vrijeme velikih površinskih ratnih flota. Obratno, nove vojno-političke doktrine su dovele do njihove snažne reafirmacije. Otuda je namjenska podjela i razmatranje ovih ratnih flota samo sa stanovišta opšteg rata nepotpuna i samo uvjetno prihvatljiva. One su na ovom stupnju odnosa snaga i etapi međunarodnih odnosa u prvom redu sredstvo posredne, postepene strategije velikih sila.

Dalje jaćanje udarne moći i kvaliteta površinskih ratnih flota baziraće se na: novim generacijama raketne tehnike — raketa svih vrsta, većeg dometa, preciznosti i sigurnosti pogađanja ciljeva, veće žilavosti sistema na elektronska i druga ometanja, manjih gabarita i veće sigurnosti i jednostavnosti u rukovanju; na novim generacijama elektronske, infracrvene i laserske tehnike s većim dometima i sigurnostima osmatranja i kontrole prostora, održavanja veze na površini, ispod površine mora i u vazduhu i sve većoj automatizaciji upravljanja i upotrebe naoružanja; većoj kompletnosti i univerzalnosti združenih operativnih sastava i boljim uslovima popune brodova i održavanja kondicije posada i van svojih matičnih operacijskih osnova.

¹² Vrlo je ilustrativan primjer Kube, a još više Vijetnama. 1967. godine je sovjetski ministar za trgovačku mornaricu Bakajev iznio podatke da sovjetske trgovačke eskadre, sastava od po 30 brodova, svakodnevno dovoze iz Vladivostoka u sjevernovijetnamsku luku Hajfong oružje, ratnu opremu i ostalu robu za Sjeverni Vijetnam, neprekidno kroz »špalir« uz »pratnju« ratnih eskadri i aviona, SAD, pokraj njihovih baza. Iskrcavanje se vrši pod »nadzorom« eskadri VII flote SAD. Uz sve to nije zabilježen nijedan incident koji bi prešao okvire verbalnih protesta.

To su ratne flote pretežnog sastava od tzv. lakih ratnih brodova, raznovrsne specijalističke namjene i po vrstama i broju brodova najmasovnije, namijenjene za raznovrsne zadatke u relativno malim i obalnim morima. Sa stanovišta zadataka globalne strategije one su manje značajan dio ratnih mornarica (flotnih snaga) velikih sila. Moglo bi se reći da su kod nekih ratnih mornarica zapadnih sila u periodu preovlađivanja nuklearne strategije bile relativno zapostavljene. Afirmacija doktrine lokalnih ratova reafirmisala je ulogu i značaj i tog dijela flotnih pomorskih snaga i ubrzala njihovu regeneraciju i modernizaciju gotovo u svim, pa i velikim ratnim mornaricama. Uvođenje savremene raketne, elektronske, torpedne i protivpodmorničke tehnike osnova je njihove modernizacije.

Ratne flote malih i obalnih mora velikih sila glavni su nosilac svakodnevne neposredne kontrole i prevlasti (oslanjajući se na okeanske površinske i podmorničke flote) i jake snage vazdušne zaštite i podrške u ovim morima, kao i zadataka u zajedničkim operacijama sa drugim vidovima oružanih snaga.

RATNE FLOTE U REGIONIMA KONFRONTACIJE VELIKIH SILA KAO TRAJAN STRATEGIJSKI FAKTOR

Pojava i stalni boravak moćnih ratnih flota velikih sila u pojedinim regionima svijeta, daleko od vlastitih mora, nije suštinski nikako posljedica nekih prolaznih okolnosti, konflikata i potreba u vezi s tim konfliktima. To je vid manifestacije njihove vojno-političke doktrine i dugoročne strategije. One bi se pojavile (i pojavljivaće se) pod bilo kojim drugim izgovorima i drukčijim okolnostima svuda tamo gdje treba da »obezbjeđuju« njihove vojno-političke i ekonomske interese. Suprotni interesi i nastojanje da se ostvare silom postaju i osnovni uzrok mnogih kriza i konflikata, a njihovo izbijanje mijenjanjem velikih, ili posredstvom lokalnih sukoba trećih zemalja nekad olakšava, manje ili više opravdava, ali uvijek za javnost služi kao izgovor za dovođenje novih ili pojačavanje postojećih, ratnih eskadri u pojedinim dijelovima svijeta. Izolovano, trenutno i formalno logično posmatranje i procjenjivanje ove pojave ponekad dovodi do toga da se zamijenjuju uzroci i posljedice.

Međutim, bitno je da je prisustvo velikih ratnih flota u svim zonama i žarištima konfrontacije interesa velikih sila, u koje među najvažnije spada i Mediteran, jedan od izraza te konfrontacije (kao što su i lokalni sukobi u osnovi njena posljedica). Tako su moćne rat-

ne flote u tim prostorima postale trajni strateški faktor koji će se, koliko je sada moguće procijeniti, neprekidno u doglednoj budućnosti jačati i po kvantitetu i kvalitetu. S tim faktorom mora ozbiljno i na dugu stazu računati i politika i strategija svake zemlje.

Nove ratne doktrine velikih sila koje su reafirmisale more i ratne flote, kao strateške komponente prostora i snaga od izuzetnog značaja, također su i reafirmisale vrijednosti i potrebe zadržavanja postojećih i sticanja novih baza i uporišta raznih vrsta i u raznim vidovima na stranim morima i teritorijama koje — pored omogućavanja prisustva u raznim drugim oblicima — služe i kao infrastruktura njihovih flotnih snaga. To je također jedar element koji zauzima vidno mjesto u strateškim procjenama i vrednovanjima pojedinih regiona svijeta i pomorskih vojišta, pa i jadranskog.

RATNE FLOTE MANJIH RATNIH MORNARICA

Uopšte uzeto ratne flote manjih ratnih mornarica mogu se namjenski podijeliti na dvije osnovne grupacije. Prvo, grupacija opšte namjene koja je sposobna za manevarska i udarna dejstva i opšte zadatke na otvorenom moru. Potencijalno ove pomorske flotne snage mogu biti nosilac agresivnih dejstava, pritisaka i intervencija s mora — zavisno od spoljno-političkih pozicija i vojnopoličke doktrine određenih zemalja. Drugo, mnogo masovnija i raznovrsnija grupacija, namjenjena za dejstva i zadatke uz obalu i unutar teritorijalnog mora. Svakako da su zadaci ovih grupacija u manjim ratnim mornaricama mnogo više povezani i međusobno uslovljeni i njihovim karakterom i karakterom vojišta za razliku od velikih mora i okeana i velikih ratnih flota.

Za ovo razmatranje interesantno je analizirati mogućnosti upotrebe i vojno-političkog angažovanja ratnih flota mornarica koje nemaju okeanske pretenzije sa stanovišta blokovske pripadnosti ili nepripadnosti dotične zemlje.

FLOTE RATNIH MORNARICA BLOKOVSKIH ZEMALJA

Flote zemalja su uključene u blokovske strukture, ili su bilateralnim ugovorima i obavezama vezane za njih, integrisane su kao i sve druge oružane snage — ali znatno čvršće i određenije — u jedinstveni blokovski sistem kontrole određenih mora i sa manje-više usklađenom doktrinom i planovima upotrebe u slučaju opšteg sukoba, kao i u slučaju ograničenih konflikata i lokalnih ratova. One su na

odgovarajućim vojištima preuzele dio obaveza srazmjeran raspoloživim snagama u skladu sa globalnom strategijom saveza koju diktiraju vodeće sile. Manje zemlje, razumije se, nastoje da to usklade koliko je to moguće sa nacionalnim ciljevima i zadacima koji odgovaraju njihovom strategijskom položaju i pretenzijama. Tehnički razvoj i modernizacija flotnih snaga ove zemlje manje ili više se oslanjaju i na pomoć i dostignuća razvijenih blokovskih sila.

Iz takvog položaja razumljivo proizilazi takođe i mogućnost upotrebe i uloga flota manjih blokovskih zemalja u lokalnim agresijama, pritiscima i intervencijama, bilo u sklopu zajedničke agresije sa drugim silama saveza, ili samostalno i u okviru globalne strategije uz oslonac i podršku vodeće sile određenog bloka i njene ratne flote u određenom vojištu. Manevarski udarni dio savremenih ratnih flota većine i manjih blokovskih zemalja posjeduje takođe znatnu udarnu moć, sposobnost za raznovrsna dejstva i za brzu koncentraciju i iznenadnu agresiju s mora kao i brzo prenošenje težišta angažovanja na bilo kom pravcu dotičnog pomorskog vojišta.

Sve ovo, kao i činioци navedeni u prethodnom poglavlju, uslovljavaju potrebu za adekvatnom procjenom i praćenjem situacije na pomorskim vojištima i odgovarajućim snagama sa posebnim sistemom bojeve gotovosti za odbijanje takvih agresija, provokacija, intervencija i pritisaka s mora — što se znatno razlikuje od zaštite, kontrole i odbrane granica na kopnu.

FLOTE RATNIH MORNARICA VANBLOKOVSKIH ZEMALJA

Ratne flote nezavisnih vanblokovskih zemalja su na vrlo različitim stepenima razvoja, što dosta vjerno odražava njihov opšti tehnički nivo i stepen industrijskog i naučnog razvoja. One tehnički i ekonomski najrazvijenije — među kojima je bez sumnje na najvišem nivou Švedska — nalaze se u realizaciji tekućih i projektovanju novih flotnih programa, koji baziraju na savremenim dostignućima konvencionalnog pomorskog naoružanja i opreme. Bez obzira na razlike koje proističu iz geostrategijskog položaja, ekonomske snage, tradicije, specifičnosti situacije i odnosa u pojedinim regionima svijeta, doktrine vidova oružanih snaga i dr. — tendencija je kod svih iole razvijenih vanblokovskih zemalja da razviju svoje flotne snage koje će biti u stanju da: preuzmu svoju ulogu u sklopu opšte vojno-političke strategije zemlje.

U miru flotne snage moraju da zaštite interese zemlje i da neutrališu prijetnje, demonstraciju sile i pritiske raznih vrsta koje bi podržavala vojna sila s mora.

Flotne snage bi takođe trebalo da budu permanentno spremne i toliko jake da spriječe iznenadnu lokalnu agresiju s mora, oslonom na sistem osmatranja i izviđanja, a ako agresija otpočne, da vode isturenu aktivnu odbranu zemlje od napada s mora koja treba da se pojačava od protivničkih ka sopstvenim obalama. Na taj način moraju stvoriti uslove za aktiviranje svih snaga za odbranu obale i u sadejstvu sa tim snagama razbiti lokalnu agresiju s mora i doprinijeti razbijanju agresije u cjelini.

U slučaju proširenja rata potrebne su takve flotne snage koje će moći da vode trajnu aktivnu odbranu i osporavaju ukupnu prevlast protivnika na moru, čime se omogućuje dugotrajna uporna odbrana obale i otoka; da trajno sadejstvuju sa kopnenom vojskom i sistemom obalske odbrane, održavaju prekomorske veze sa potencijalnim saveznicima; da održavaju saobraćaj i vrše manevar snagama na pomorskom vojištu — što bi sve skupa predstavljalo strategijski doprinos odbrani zemlje.

Savremena tehnička dostignuća, koja su našla primjenu u naoružanju i manjih ratnih brodova i postala dostupna i manjim pomorskim zemljama, omogućavaju da i relativno male ratne flote prime na sebe navedenu ulogu i zadatke. Ukoliko agresor želi da postigne ciljeve startegijsko-operativnog značaja mora da upotrijebi vrlo brojne snage, među kojima i velike brodove iz sastava površinske flote. Nasuprot njima, po tonaži i broju mnogo manje, ali dobro i savremeno naoružane, opremljene i uvježbane, podmorničke i površinske snage relativno male flote mogu da im raketnim, torpednim i minskim naoružanjem po celoj »dubini« morske odbrane na lokalnom pomorskom vojištu — uz sadejstvo sa snagama ratnog vazduhoplovstva i osloncem na osmatrački i raketno-artiljerijski sistem na obali — nanose nesrazmjerno veće gubitke i agresiju s mora učine vrlo skupom.

U svakom slučaju, savremene i relativno male flotne snage nezavisnih zemalja u stanju su da svoju ulogu i zadatke u odbrani zemlje izvršavaju danas relativno mnogo efikasnije nego što su to bile tokom II SR, pod uslovom da su po strukturi adekvatno izbalansirane i stalno osavremenjivane. Na takvim potrebama i procjenama se i zasnivaju zadaci i programi razvoja manjih ratnih mornarica razvijenijih vanblokovskih zemalja, među kojima i SFRJ.

Međutim, protivvazдушna odbrana i zaštita na operacijskoj osnovici, kao i vazдушna podrška i zaštita dejstava flotnih snaga, ostaje i dalje osnovni i najteži problem ratnih mornarica manjih zemalja. Mogućnost relativno brzih i iznenadnih intervencija i agresija s mo-

ra, kao i tehnička složenost borbenih kompleksa i tehnologije pripreme savremenih ubojnih sredstava i na malim ratnim brodovima, takođe su stavile ratne mornarice pred poseban problem razvoja i održavanja adekvatne infrastrukture i stalnog držanja u odgovarajućoj bojevoj gotovosti najvećeg dijela flotnih snaga. Od posebnog je značaja neprekidna operativna kontrola i osmatranje morskog prostora na dovoljnim udaljenostima od svojih obala, koje u vremenskoj funkciji omogućavaju dovođenje vlastite flote na odgovarajući stepen bojeve gotovosti, razvoj i protivdejstvo na ugroženim i operativno-taktički najpogodnijim daljinama i pravcima.

PERSPEKTIVA, MOĆ I NEMOĆ DOKTRINA SA POZICIJA SILE

Ponašanje i akcije u međunarodnim odnosima od drugog svjetskog rata do sada bili su najbolji kriteriji prema kojima se moglo utvrditi da su vladajuće doktrine najmoćnijih sila u svim izdanjima po svojim ciljevima bile doktrine sa pozicija sile, dominacije i hegemonija svake vrste. Na osnovu tih kriterija i karaktera društvenih odnosa na kojima izrastaju moguće je utvrditi i pravu društvenu prirodu tih doktrina i način suprotstavljanja njima.

Doktrina »masovne odmazde« nije mogla naći primjenu u ko-rejskom ratu, niti u konfrontaciji oko Kube kada je još stajala na izvjesnom monopolu, odnosno neravnoteži snaga, zato što nije ostavljala nikakvu alternativu sem opšte katastrofe i za konfrontirane sile i cijelo čovječanstvo. Nove doktrine koje su razradile ciljeve i metode »specijalnih i posrednih« ratova i razne oblike pritisaka, intervencija i lokalnih agresija rodile su se u sjeni pune nuklearne ravnoteže i strategije odvratanja. One se mogu i moraju prilagođavati novim situacijama i promjenama vojno-političkih uslova i odnosa snaga u pojedinim regionima svijeta i iskustvima iz lokalnih ratova i vojnih intervencija. Međutim, objektivno i suštinski ih ne mogu napustiti ni izmijeniti, jer odražavaju objektivnu suštinu društvenih odnosa u kojima su nastale, odnosno interese snaga koje su ih stvorile, kao i objektivne odnose snaga i granice moguće svrsishodne upotrebe oružane sile do rizika koji nijedna velika sila ne želi i ne smije da pređe.

Nove razne »elastične doktrine« zasnovane su, kao i one ranije nuklearnog obračuna i »masovne odmazde«, u suštini na filozofiji i ideologiji neopozitivizma, mehanicizma i tehnokratizma u najekstremnijim izdanjima. To se odražava na stalnom hipertrofiranju ratne tehnike, pa i pomorske sile. To je filozofija i ideologija koja kraj-

nje potcjenjuje čovjeka kao osnovnog faktora i agregata društvenih kretanja i nosioca pobjede u krajnjem ishodu svih društvenih sukoba. Nije bitno pod kojim se političkim plaštom pojavljuje (jer agresivnost i hegemonizam rijetko nastupa u otvorenom i ogoljenom vidu) — odbrane »demokratije i slobodnog svijeta«, ili »pomoći ugroženima«, »solidarnosti i internacionalizma« i sl.

Zbog osnova na kojima se temelje i ciljeva koji se žele postići sve doktrine sa pozicija sile su u svojoj primjeni zakonito duboko antiljudske. One se neminovno služe svim sredstvima i najokrutnijim zločinima (slučaj u Vijetnamu) kad god se sudare sa snagom i voljom naroda koji ne priznaje vrhovni zakon sile (kao što je to bio slučaj i sa doktrinom nacizma).

Međutim, uprkos nemilosrdne upotrebe neograničene moćne ratne mašine i propagandno-političke oslonjene isto tako na moćnu ekonomsku bazu, sve doktrine sa pozicija sile doživljavale su i doživljavaju u praksi stalne poraze — gledano u ukupnom trendu kretanja — u sudaru sa narodima koji su vodili i vode pravedne i progresivne antikolonijalne i oslobodilačke ratove. To govori da snage koje su ih stvorile i koje ih primenjuju ne mogu zaustaviti istorijski i perspektivno zakočiti progres čovječanstva koji je zakonit, ali su prouzrokovale i mogu da prouzrokuju ogromne žrtve koje čovječanstvo plaća na putu progressa.

Veliko naprezanje nezavisnih vanblokovskih i novooslobođenih zemalja, među kojima i SFRJ, u pripremi za odbranu od svih mogućih nasrtaja na njihovu nezavisnost, takođe je nužna cijena koju u ovoj epohi moraju da plate. One moraju da izgrađuju svoj sistem odvrćanja od agresije. On se istina ne zasniva na matematički utvrđenom kvantumu sile koji agresoru prijeti brzim i totalnim uništenjem, ali mora da se zasniva na sveukupnom sistemu totalne i beskompromisne odbrane koja takođe u svom ukupnom rezultatu treba da agresiju učini neisplativom, da takođe egzaktno dokaže svakom agresoru da ratom ne može postići nikakve vojno-političke i ekonomske ciljeve.

Kohezioni snaga i moralno-jedinstvo naroda, zasnovano na istinskoj slobodi, demokratiji i odgovornosti za vlastitu sudbinu, bez sumnje je najznačajniji strategijski faktor za uspješno suprotstavljanje svim doktrinama sa pozicija sile i agresiji. Međutim, u tom sistemu nijedna karika u lancu, nijedan subjektivni ni objektivni strategijski segment odbrane ne smije biti zanemaren. Za pomorske zemlje i ratna flota i ukupne snage za odbranu s mora mora biti jedan od tih segmenata, srazmjerno svojoj ulozi nikako slabiji od

drugih, ali takav da iskoristi sve prednosti koje pruža more za razvoj zemlje i za pomorsku stražu mira i efikasnu odbranu od prijetnji i opasnosti koje — kako smo vidjeli — mogu vrlo brzo doći i s mora.

Kapetan b. broda
Dušan MILJANIĆ

LITERATURA:

L. W. Martin: More u savremenoj strategiji (The sea in the Modern Strategy) — London 1967. Vice admiral Sorobanov: Osnovne crte savremene oružane borbe na moru — Morskoj sbornik 6/69; dr Kulakov: Porijeklo i suština strategije »elastičnog reagovanja« — Voeno istoričeskij žurnal 3/68; dr Bakajev, ministar pomorstva SSSR-a: Sovjetska zastava na pomorskim komunikacijama — Morskoj sbornik 7/69; kapetan 1. ranga Kozub: NATO — glavna vojno-politička grupacija imperijalizma — Morskoj sbornik 7/70; kapetan 1. ranga Ševcov: Sadašnje stanje i pravac razvitka RM SAD — Morskoj sbornik 9/70; Šaskoljskij: Razvitak i prva borbena primjena raketnog oružja klase »brod-brod«; kapetan 1. ranga i kandidat vojno-tehničkih nauka Suvorov: Navigacijski satelitski sistem RM SAD — Morskoj sbornik 8/70; kapetan 1. ranga Andrejev: Švedska ratna mornarica — Morskoj sbornik 11/70; Tostolickij, vice admiral: Veza u manevrima »OKEAN« — Morskoj sbornik 11/70; kapetan bojnog broda Miljanić: Politika velikih sila u Mediteranu i položaj SFRJ — Pomorski sbornik, knjiga 7/1969., Mjesto i uloga flote u oružanim snagama SSSR-a — Vojno delo 6/67; Međunarodni odnosi i neki idejni aspekti realizacije doktrine opštenarodne odbrane — Odbrana i zaštita 2/71; Sovjetska ratna mornarica — Vojno delo 6/68; general-pukovnik avijacije Bubanj: Strategija oružanih snaga u koncepciji opštenarodne odbrane — Vojno delo 6/71; general-major Dozet: Društvene osnove opštenarodne odbrane — Bgd, Komunist/1969. god.; Sovjetska pomorska moć (Soviet Sea Power) — Centar za strategijske i internacionalne studije, Vašington 1969. god.